

«ДОНБАС МЕДІА ФОРУМ – 2020»: ІДЕОЛОГІЯ ПАТРІОТИЗМУ ЧИ ДЕІДЕОЛОГІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ

11-12 вересня відбувся шостий «Донбас Медіа Форум». У переліку заявлених тем одна з головних: постконфліктне врегулювання і підтримка громадських дискусій про мирне політико-дипломатичне вирішення ситуації на Сході України. Поставлена мета – зробити інформаційно якомога більше для того, щоб припинити конфлікт. Мета цілком благородна, проте способи її досягнення проголошувались подекуди доволі дискусійні. Тяжіння організаторів до балансу протилежних позицій викликало нерідко і нерозуміння, і заперечення. Мова не лише про дискусію навколо питання, чи мають медіа вплив на особистість. Більш принциповим було питання про місце ідеології в медійній політиці ЗМІ щодо Донбасу.

Директорка державного телеканалу «Дом» Юлія Островська зауважила, що в Росії виділяють великі кошти на формування патріотичного настрою шляхом створення медіапродукту (наприклад, фільм «Кримський міст», який ефективно вплинув на аудиторію). Гостя констатувала, що *«нам також треба згадати про нашу велику історію, про наших великих гетьманів, і знайти наші спільні цінності, і транслювати їх з екрану і таким чином об'єднуватися»*. Із цим твердженням важко погодитися саме через простоту змістовності. Медіависвітлення теми гетьманів, звеличення постаті Хмельницького, і загалом успішної історії України (у братерстві) є надзвичайно поширеним зі сторони Росії.

Врахування ідеологічних змістів російської пропаганди необхідне як мінімум для того, щоб не об'єднатися з ними. Адже Україна відносно нещодавно здобула свободу в потрактуванні власної історії. Матеріали з об'єктивним висвітленням минулого в достатньому обсязі досі не представлені. І що як не медіа може відіграти найбільшу роль у формуванні свіжого ідеологічного тла – чіткої змістовної протидії конкретним ворожим ідеям, спростування нав'язуваних концептів у популярних формах, спрямованих на широкі аудиторії

Теза про те, що гіпотетичне вимкнення російських телеканалів на окупованій і українській території забезпечить появу критичного мислення і бажання дізнаватися про дійсність з українських джерел звучить нелогічно. Окреслене вимкнення дозволить посилити ефективність формування запропонованої Україною світоглядної орієнтації населення. А вказаний у попередньому твердженні наслідок є популізмом. Загалом як і те, що особи, які розуміються на інформаційній гігієні і критиці, не стануть аудиторією російських медіа.

Складається враження, що явище ворожої пропаганди сприймають без врахування її масштабів і розуміння кінцевих цілей Росії – підкорення України в тій чи іншій формі.

На Медіа Форумі в розмові про Донбас звучало і пропагування повного знецінення ролі ідеології в комунікаціях з населенням. За думкою Віталія Сизова, аналітика ГО «Донецький інформаційний інститут», державне мовлення є незалежним від ідеологічного компоненту. Медійний майданчик має бути вільним для людини з будь-якими ідеологічними позиціями, адже ідеологічна визначеність тягне за собою розгортання громадянської війни всередині суспільства. Об'єднати ж українців здатні виключно ідея повернення непідконтрольних територій і гуманітарні питання.

Тобто медіа мають бути спрямовані на єдність країни і гуманітарний трек, ігноруючи різність думок в контексті природи російсько-української війни, інформаційний аспект якої охопив Україну. Під вимогою деідеологізації маскується впровадження нової конкретної ідеологічної структури, яка суттєво знижуватиме вибудовування різнобічного захисту в ході війни з Росією.

Називання зароджуваної української ідеології «незрозумілими фанатичними ідеями» ставить питання, чи не є висловлена критика поверхневою, неетичною, а можливо і небезпечною. Чи не ігноровано деякими експертами на медіафорумі явище потужної інформаційною війни проти України? Чи не знищує окреслена позиція необхідність зростання військової сили України? Які межі лояльності до агресії Росії з позиції акцентування на досягненні об'єднання?

Проте обговорення ролі патріотизму в роботі медіа проявило і адекватне розуміння сили ідеології. Журналіст Станіслав Асєєв, що провів два роки в застінках т.зв. ДНР за свою проукраїнську позицію в медіа, влучно зауважив, що під час війни деякі журналістські стандарти мають зміщуватися. Не всі мають право на слово в прямому ефірі, принаймні поки триває конфлікт і війна. Використання ідеологічної призми в роботі сучасних українських медіа необхідна, оскільки існують об'єктивні підстави остерігатися можливого глибшого вторгнення Росії. Досвід окупації Донбасу засвідчує сприятливість фактору ідеологічного впливу задля зручної і ефективної стратегічної роботи з суспільними групами.

Глибокими і доречними в ході даного обговорення стали слова Асєєва про те, що залучення певних груп з окупованих територій як аудиторії для українських медіа є неможливим, оскільки мова йде про абсолютно різні світоглядні парадигми. Дискусія можлива в межах однієї системи цінностей: у випадку України – західної. Сподівання на зміну ситуації з ворожим ставленням адептів «Русского мира» до всього українського є абсолютно нереалістичним саме через взаємовиключні цінності та ідеології. Про це, до речі, переконливо доказано дослідженням ДІСДПА в 2019 році на замовлення Мін ТОТ «Особливості комунікації з мешканцями тимчасово окупованих територій (оцінка та пошук нових моделей)» (див. <http://www.isdpa.org.ua/publications>), яке було презентовано на попередньому Форумі.

Деідеологізація українського інформаційного нарративу стане білим прапором перед інформаційним наступом росіян, а також поверне маргіналізований і провінційний образ-статус України.

Переконливо опонував таким підходам виступ Дмитра Крапивенка – головного редактора часопису «Український тиждень». Ним було наголошено, що на окупованих територіях відбувається «зачистка ландшафту» від усього українського: демонтовано пам'ятники Тарасу Шевченку, пам'ятник Петру Сагайдачному в Севастополі, пам'ятну стелу Василю Стусу на корпусі університету в Донецьку тощо. Культура, символіка, система патріотичних координат – це все складники ідеологічного форматування. Якщо на окупованих територіях відбувається затирання будь-якої прив'язки до України, то саме це є аргументом на користь підтримки української ідеології та патріотизму на території України, в тому числі і через засоби масових комунікацій.

Робота в цьому руслі має бути безпосередньо пов'язана з глибинним різностороннім дослідженням, а не з баченням України і світу окремими тимчасово перебуваючи при владі

персонами. Крім того, тема нищення українськості є актуальною для створення контенту, орієнтованого на Донбас, адже викриття штучності російських наративів є необхідністю.

Надання медіамайданчика абсолютно всім, заклики до чого звучали в студії, прокоментовані Дмитром Крапивенком з такого боку. *«Наша позиція – не давати слова антиукраїнським силам. Ми вважаємо, що неможна вести діалог з представниками ОПЗЖ, оскільки це не українська партія, а п'ята колона ворога, і ми вважаємо, що з ними не можна вести діалог про майбутнє України. Проте ми спілкуємося з представниками усіх інших політичних партій, у тому числі і тих, до кого не маємо симпатій».* Плюралізм думок є штучно притягнутою вимогою, адже одне медіа не може озвучувати думки щодо громадянської війни і російсько-української війни одночасно. *«Коли медіа надає слово всім, медіа знімає з себе відповідальність. Медіа формують певну картину світу, інакше не буває. Простір для дискусії слід шукати, але він не безмежний».*

Загалом же ідеологічний багаж передбачає включення актуальних наративів (Донбас – природня частина України), а також боротьбу з упередженнями та стереотипізацією (наприклад, щодо переміщених донеччан).

Таким чином, «Донбас Медіа Форуму – 2020» позначений позиціями певного ігнорування інформаційної війни Росії проти України. Ідеологія патріотизму визначається деки як зайвий і навіть маргінальний компонент державної інформаційної політики.

Проте обнадійливим є розвиток дискусії з медіаактивістами, які використовують ідеологічну призму в своїй діяльності і усвідомлюють необхідність формування ідеологічної основи. Разом з тим, продукований ніби з ідеологічною метою контент усе ж таки вимагає консультування з експертами з точки зору усвідомлення світоглядної системи і структури культурно-історичних пріоритетів, навколо який відбувається об'єднання держави. Адже ідеологія патріотизму не тяжіє до крайніх правих настроїв і готова запропонувати осучаснені культурно-історичні цінності з реальною об'єднувальною силою.